

i sin bog en redegørelse for manuskriptets mangesidede indhold og drøfter dets betydning som historisk og topografisk kilde. Engelstofts arbejde, der stod på til 1886, var under stadig korrektion og kvalitetsmæssig udvikling; fra at være rent deskriptivt med upræcise og søgende formuleringer når Engelstoft, biskop på Fyn fra 1852 til sin død 1889, frem til et sikrere fagsprog samtidig med forsøg på bygningshistorien for den enkelte kirke, der ofte forsøges at placeres i forhold til de øvrige.

C. T. Engelstoft har givetvis ikke selv tænkt at udgive det i sproglig henseende ikke gennemarbejdede manuskript; men kan udmærket have regnet med en senere trykning. Skriftet er væsentligt for den fynske kirkehistorie, men rummer mange svagheder; disse fremkommer til dels ved biskoppens manglende kendskab til den mest simple katolske ikonografi. Dr. Olaf Olsens kritiske arbejde giver et afrundet indtryk af Engelstofts visitatsbog, der, som det siges til afslutning, sikkert aldrig vil blive trykt i sin helhed. Netop derfor kunne man ønske flere eksempler på biskoppens beskrivelser og ræsonnementer end de få, der er gengivet her.

Lars Dybdahl

Paul G. Ørberg og Ejnar Jakobsen: En by ved havet. Sæby Købstads historie. 1-II. (Sæby kommune, 1970). 224 s., 158 s.

Ejnar Jakobsen: Sæby under Besættelsen 1940-45 (Henriksens boghandel, Sæby, 1970). 55 s.

Den solidt og nydeligt indbundne tobinds købstadshistorie er forsynet med en mængde velvalgte illustrationer, hvoraf nogle få er i farve. Begge bind rummer registre og noteappa-

rater, men savner oversigter over det anvendte materiale.

Første bind er skrevet af arkivar Ørberg, Viborg, som i en lang række velskrevne kapitler har skildret alle tænkelige facetter af den lille bys liv ca. 1470-1837. Forfatterens evne til at fremdrage og udnytte et rigt og forskelligartet materiale – hovedsagelig arkivalsk – og til at vurdere resultaterne og sætte dem ind i rette rigshistoriske sammenhæng demonstreres tydeligt.

I adskillige afsnit viser arkivar Ørberg den nære forbindelse mellem havneforholdene og fremgang og tilbagegang for byen. Afsnittene om byens grundlæggelse er et godt eksempel herpå. På grundlag af et yderst sparsomt skriftligt og ikke-skriftligt materiale argumenteres der overbevisende for, at grundlæggelsen udsprang af Børglumbiskoppens ønske om på eget område (han ejede Sæbygård) at have en ladeplads for sine skibe. Det var biskoppen, som ca. 1470 fik oprettet Karmelitterklosteret, og som i 1524 fik udvirket købstadprivilegier.

Af de mange kapitler kan i øvrigt fremhæves: »og har du penge, så kan du få« (s. 101-05) redegør med udgangspunkt i et købmandsskifte fra 1704 for svælget mellem rig og fattig og for byens økonomiske afhængighed af Ålborg. En enkelt slægts økonomiske og administrative beherskelse af byen i det 18. århundredes første halvdel er bl. a. emnet for »al lovlig øvrighed« (s. 117-24). I kapitlet om Vrensteddegnen Martin Dietz (s. 183-93) afdækkes underklassens latente utilfredshed.

Indvendingerne mod Ørbergs bog er uvæsentlige; den vil være god at konsultere for fremtidige købstadshistorikere.

Redaktør Ejnar Jakobsen, Sæby, fremstiller i bind 2 byens historie

1837–1945. Hovedparten (ca. 100 sider) af den velskrevne og i positiv betydning engagerede bog omhandler det 19. århundrede, hvorimod kun 17 sider levnes tiden 1900–1940, der derved får en for summarisk behandling. Besættelsestiden skildres meget passende på 6 sider.

Som i 1. bind omtales havneforholdene udførligt; hovedvægten i bogen er i øvrigt de solide redegørelser for det politiske liv og for byens administration.

Pladsen tillader kun, at få af adskillige udmærkede afsnit trækkes frem. »Krigen 1864« (s. 38–41) viser, hvor hårdt indkvarteringen af fremmede tropper kunne ramme en lille by. »Glæder og fornøjelser«, »Foreningsliv« og »Fest og glæde« (s. 58–62, 103–08) er fortræffelige gennemgange af, hvilke adspredelser småstadens borgere havde 1850–1900.

Bogen overvælder stedvis den udenbys læser med for mange detaljer og for mange navne på medlemmer af diverse kommissioner. Pladsen kunne med fordel have været anvendt til at trække udviklingslinierne skarpere op. Denne indvending skal imidlertid ikke tilsløre bogens kvaliteter. Den er et værdigt led i redaktørens mangeårige lokalhistoriske indsats.

I tilslutning til købstadshistorien har redaktør Jakobsen udsendt det nøgterne, underholdende og veldisponerede skrift om besættelsestidens Sæby. De første kapitler skildrer borgernes almindelige levevilkår. Herefter følger beretningen om de stedlige modstandsfolks andel i overførselen af eftersøgte modstandsfolk og allierede flyvere til Sverige. En omtale af befrielsen afslutter bogen.

Bent Hansen

Frank Jørgensen (udg.): Præsteindberetninger til Ole Worm. I. Indberetninger fra Ålborg og Ribe stifter 1625–42. Under tilsyn af John Kousgård Sørensen. (Landbohistorisk Selskab, 1970). XXXIX + 295 s.

Mere detaljerede topografiske skildringer af Danmark finder man først fra anden halvdel af 1600'erne. Man har derfor længe haft opmærksomheden rettet mod de præsteindberetninger, der i 1620'erne, 1630'erne og 1640'erne blev indsendt til regeringen i København, på initiativ af oldforskeren Ole Worm. Indberetningerne har næsten alle tidligere været trykt i mangelfulde gengivelser spredt i ældre tidsskrifter.

Det er derfor prisværdigt, at Landbohistorisk Selskab har påbegyndt en nyudgave ved arkivar ved Rigsarkivet, cand. mag. Frank Jørgensen. Første bind, omfattende Ålborg og Ribe stifter, foreligger nu; andet bind, der skal omfatte Århus og Fyns stifter og Bornholm, vil følge senere. Indberetningerne fra de gamle danske landskaber Skåne og Blekinge medtages ikke, idet de allerede foreligger i en fyldestgørende udgave.

I en fyldig indledning redegør Frank Jørgensen først for indberetningernes forhistorie, det bevarede materiale, dets overlevering, form og indhold og de tidligere udgaver. Derefter følger indberetningerne, der under de enkelte herreder er opstillet sogn for sogn, nogenlunde i samme rækkefølge som i Trap: Danmark, 5. udg., idet man har måttet tage hensyn til, at dette værk for Hjørring og Ribe amters vedkommende benytter en herredsinddeling, der væsentligst stammer fra 1800'erne. I modsætning til de tidligere udgaver gengiver denne også de håndtegnede kort-